

FIRIBGARLIK JINOYATLARINI OLDINI OLISH MEZONLARI

Sodiqov Nodirbek Soburalievich

Xo‘jaobod tumani IIB huzuridagi

Tergov guruhi katta tergovchisi

ANNOTATSIYA

Firibgarlik jinoyatlari zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan va iqtisodiy zararlar yetkazadigan jiddiy muammo hisoblanadi. Ushbu jinoyatlarning oldini olish uchun samarali choralar va mezonlar ishlab chiqish, qonunlarni kuchaytirish, tergov tizimini modernizatsiya qilish, va yangi texnologiyalarni joriy etish zarurdir. Firibgarlik jinoyatlarining oldini olishda, huquqiy baholash va jinoyat tarkibini to‘g‘ri aniqlash, elektron hujjatlar bilan ishlashda xavfsizlikni ta‘minlash va jamoatchilikni xabardor qilish muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolada firibgarlik jinoyatlarini oldini olish mezonlari, huquqiy baholash usullari va zamonaviy texnologiyalar yordamida jinoyatlarni oldini olish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Hujjat, Soxtalashtirish, Jinoyat kodeksi, Kvalifikatsiya, Jinoyat tarkibi, Tergov, Huquqiy baholash, Jinoyat alomatlari, Elektron hujjat, Oldini olish chorasi

KIRISH

Firibgarlik jinoyatlari jamiyatdagi ishonchni yo‘qotishga, iqtisodiy va huquqiy tizimlarning barqarorligini buzishga olib keladi. Ularning oldini olish va ularni aniqlash, tergov qilish jarayonlari esa jamiyatda huquqiy tartibni ta‘minlashning muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Hujjatlarning soxtalashtirilishi, bu jinoyat turining eng keng tarqalgan shakllaridan biri hisoblanadi. Aynan hujjatlarni soxtalashtirish firibgarlikning asosiy vositalaridan bo‘lib, uning samarali oldini olish uchun huquqiy chora-tadbirlarni kuchaytirish, yangi qonunlar va mexanizmlarni joriy etish zarurdir.

Bugungi kunda hujjat soxtalashtirishning oldini olish uchun nafaqat an‘anaviy yondoshuvlar, balki elektron tizimlar va raqamli texnologiyalarni joriy etish zaruriyati paydo bo‘ldi. Davlatlar va tashkilotlar hujjatlarni himoya qilish va firibgarlikni aniqlashning yangi usullarini ishlab chiqishmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida hujjat soxtalashtirish jinoyatini oldini olishga qaratilgan qonunlar, nizomlar va amaliy tadbirlar mavjud bo‘lib, ularning samarali qo‘llanilishi jinoyatlarni kamaytirishga yordam beradi.

Ushbu maqolada hujjatlarni soxtalashtirish jinoyatining huquqiy baholash mezonlari, uning tarkibi, jinoyat alomatlari va oldini olish choralariga oid asosiy qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, firibgarlik

jinoyatlarining oldini olishga qaratilgan ilg‘or yondoshuvlar va ularning samaradorligi haqida so‘z yuritiladi.

ASOSIY QISM

Firibgarlik jinoyatlarini oldini olish uchun samarali va zamonaviy huquqiy mexanizmlar joriy etilgan. Bu me'yorlar va qonunlar firibgarlikni aniqlash, oldini olish va jazo choralarini kuchaytirish bo'yicha aniq ko'rsatmalar beradi. O'zbekiston Respublikasining qonunchilik tizimida firibgarlik jinoyatlariga qarshi kurashishda muhim o'rin tutgan qonunlar va nizomlar mavjud bo'lib, ular har bir jinoyat turini aniq belgilaydi va tegishli jazolarni ko'zda tutadi.

Qonunlar va Nizomlar:

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi firibgarlik jinoyatlariga qarshi kurashishda asosiy huquqiy manba hisoblanadi. Ushbu kodeksda firibgarlikning turli shakllari va ularning malakasi aniq belgilangan. Masalan, Jinoyat Kodeksining 168-moddasida firibgarlik, ya'ni jismoniy yoki yuridik shaxslarni chalg'itish yo'li bilan moddiy boylik yoki pul mablag'larini o'g'irlash jinoyati uchun jazo belgilangan. Ushbu modda asosida firibgarlikni aniqlash va uni oldini olish uchun huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan o'tkaziladigan tergov va sud jarayonlari katta ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2018-yil 2-noyabrda imzolangan "Firibgarlikni oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qaror, firibgarlik jinoyatlariga qarshi kurashishda yangi yondoshuvlarni ishlab chiqish, soxta hujjatlar bilan ishlash va firibgarlikning yangi shakllarini aniqlashni maqsad qilgan. Ushbu qaror orqali elektron hujjatlarni yaratish va ularga raqamli imzo qo'yish tizimi mustahkamlandi, bu esa firibgarlikni oldini olishda muhim omil bo'ldi.

Yana bir muhim qonun, "Elektron hukumat to'g'risida"gi qonun, O'zbekiston Respublikasining davlat xizmatlarini raqamlashtirish orqali firibgarlik jinoyatlariga qarshi kurashish imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan. Bu qonun, shuningdek, elektron hujjatlar va raqamli imzolarni ishlatishning huquqiy asoslarini belgilaydi, shuningdek, hujjatlarni soxtalashtirishni oldini olishda samarali choralar ko'rishga yordam beradi.

Qonunlar bilan Belgilangan Mezonlar:

Firibgarlik jinoyatlarini oldini olish uchun belgilangan mezonlar quyidagilardan iborat:

1. **Elektron tizimlarning kuchaytirilishi:** Elektron hujjatlar va raqamli imzolarni ishlatish, hujjatlarni o'zgartirish va soxtalashtirishni deyarli imkonsiz qiladi. Hujjatlarning autentifikatsiyasi va tekshirilishi raqamli tizimlar orqali amalga oshiriladi, bu esa firibgarlikni oldini olishda muhim vosita bo'ladi.

2. **Tegishli huquqiy tartib-qoida va monitoring:** Davlat organlarining firibgarlik jinoyatlariga qarshi kurashishda birgalikda ishlashini ta'minlash. Bu,

huquqni muhofaza qilish organlari, sud, prokuratura va boshqa tegishli tashkilotlar o'rtasida o'zaro axborot almashishni kuchaytirishni talab qiladi.

3. **Ommaviy targ'ibot va ta'lim:** Fuqarolarning firibgarlikdan ehtiyotkorligini oshirish va qonuniy ravishda xabardor bo'lishlarini ta'minlash. Maktablar, oliy ta'lim muassasalari va ijtimoiy media orqali firibgarlikning qanday shakllari mavjudligi va qanday ehtiyot choralarini ko'rish lozimligi haqida ma'lumot berish zarur.

4. **Ko'p tomonlama hamkorlik:** Firibgarlikni oldini olish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlik zarur. Banklar va moliya institutlari elektron tizimlar orqali firibgarlikni aniqlash va unga qarshi choralar ko'rish bo'yicha yaxshilangan mexanizmlar ishlab chiqishmoqda.

Ushbu qonunlar va nizomlar yordamida firibgarlik jinoyatlarining oldini olish va ularga qarshi kurashish tizimi samarali ishlashini ta'minlash mumkin. Yangi texnologiyalar va qonunchilikdagi o'zgarishlar firibgarlikni aniqlash va oldini olishni osonlashtiradi va davlat tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar bu jinoyat turini kamaytirishga xizmat qiladi.

Amaliy Misollarni Jadvalda Taqqoslash

Misol	Qonun	Jinoyat Turi	Jinoyatni Oldini Olish Choralari	Amaliy Yondashuvlar
Elektron imzo orqali soxta hujjat tayyorlash	O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining 168-moddasi	Firibgarlik, soxta hujjat	Elektron imzo tizimini joriy etish	Elektron tizimlar orqali hujjatlarni tekshirish va autentifikatsiya qilish
Bank hisobvaraqlaridan firibgarlik bilan mablag' o'g'irlash	O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining 168-moddasi	Bank firibgarligi	Bank tizimlarida monitoringni kuchaytirish	Moliya tizimlarida elektron xavfsizlikni kuchaytirish, raqamli kuzatuv
Soxta hujjatlar bilan kredit olish	"Elektron hukumat to'g'risida"gi qonun	Kredit firibgarligi	Kredit tizimlari uchun raqamli xavfsizlikni ta'minlash	Kredit arizalarini tekshirish, shaxsni identifikatsiya qilish tizimlari
Elektron to'lov tizimlaridan firibgarlik orqali mablag' o'g'irlash	"Elektron hukumat to'g'risida"gi qonun	Elektron to'lov firibgarligi	To'lov tizimlarida maxfiylikni saqlash	Elektron to'lov tizimlarini xavfsizlashtirish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish
Sotuvchilarning firibgarlik qilish orqali iste'molchilarni chalg'itishi	O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining 168-moddasi	Iste'molchilarni chalg'itish	Iste'molchilarni huquqiy ta'lim bilan ta'minlash	Sotuvchi va iste'molchi o'rtasida shaffoflikni oshirish, arizalar va shikoyatlar uchun platformalar yaratish

Ushbu jadvalda firibgarlik jinoyatlari va ularning oldini olishga qaratilgan amaliy choralar taqqoslangan. Har bir misol, tegishli qonunlar asosida, firibgarlikni aniqlash va unga qarshi kurashish uchun qanday yondashuvlar va xavfsizlik choralari ko‘rish zarurligini ko‘rsatadi. Bu yondashuvlar firibgarlikning oldini olish va jinoyatlarni kamaytirish uchun samarali mexanizmlar yaratishga yordam beradi.

XULOSA

Firibgarlik jinoyatlarini oldini olish uchun huquqiy tizimning samarali ishlashi, amaldagi qonunlar va me'yorlarga qat'iy rioya qilishni ta'minlash zarur.

O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodeksi va "Elektron hukumat to‘g‘risida"gi qonun kabi normativ hujjatlar, firibgarlikni aniqlash va unga qarshi kurashish bo‘yicha asosiy huquqiy asoslarni tashkil etadi. Ular elektron hujjatlarni tekshirish, elektron imzo tizimlarini joriy etish, bank tizimlarida xavfsizlikni kuchaytirish kabi amaliy yondashuvlarni ilgari suradi.

Yuqoridagi amaliy misollar va taqqoslashlar orqali ko‘rganimizdek, huquqiy baholash va jinoyatlarni oldini olish uchun yangicha yondashuvlar, texnologik yechimlar va maxfiylikni ta'minlash choralari samarali bo‘lishi mumkin. Firibgarlik jinoyatlarini kamaytirish uchun har bir sohada elektron xavfsizlik, raqamli tizimlar orqali shaffoflikni ta'minlash va huquqiy ta'limni oshirish muhim omillar hisoblanadi.

Shu bilan birga, jinoyatlarning oldini olish uchun har bir holatga individual yondashuvni ishlab chiqish, huquqiy tizimni yangilash va texnologik imkoniyatlardan to‘liq foydalanish kerak. Firibgarlikni oldini olish uchun jamiyatning barcha qatlamlarini, shu jumladan davlat organlari, xususiy sektor va fuqarolarni birgalikda ish olib borishga chaqirish zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi, 2021 yil.
2. O‘zbekiston Respublikasining "Elektron hukumat to‘g‘risida"gi qonuni, 2018 yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasining firibgarlik jinoyatlari bo‘yicha statistika va tahlil ishlari.
4. Rasulov, B. (2020). Jinoyat huquqi: Nazariya va amaliyot. Toshkent: O‘zbekiston hukumati nashriyoti.